

‘Het gaat erom dat je lééft. Dat je danst tot de dag dat je sterft’

De eerste keer dat ik met Adelheid op het podium stond was in 2005, met een theatervoorstelling rond de bloemlezing van Gerrit Komrij. Haar energie was aanstekelijk en haar kijk op de wereld volstrekt uniek. Al na tien minuten begreep ik waarom iedereen zo graag met haar werkt. Ik sindsdien ook.

TEKST: RICK DE LEEUW | BEELD: JACQUELINE DE HAAS

Adelheid Roosen (1958) is artistiek leider van theatergroep **Adelheid&Zina**, theatermaker, actrice en regisseur. Dit jaar ontvangt zij de prestigieuze **Gilder/Coigney International Theatre Award** voor haar baanbrekende voorstelling **WijkSafari**.

“Ik zie geen verschillen, we zijn allemaal één. Onze buitenkant trekken we aan als we wakker worden. Zolang we slapen, zijn we hetzelfde. Pas als we in ons lichaam wakker worden, blijkt het zwart of wit te zijn, oud of jong, heteroseksueel of homoseksueel. Maar dat is niet meer dan de mantel. Ons lichaam is de drager van onze spirit, maar in die spirit zijn we volkomen gelijk. Als we gevuld waren met vloeistof en ze zouden ons samen in een kopje gieten, dan zullen ze in het laboratorium zeggen: ‘kijk, dit is één stof.’ Het is daarom dat ik fundamenteel niet tegen buitensluiting kan. Als er geselecteerd wordt en er groepjes ontstaan, begin ik spontaan te rebelleren. Als ook maar één persoon buiten de groep wordt geplaatst, sta ik op mijn achterste benen. In mijn inclusieve wereldbeeld horen de kluizenars er ook bij. Ze hoeven niet mee te doen, ze hoeven niet naar buiten te komen. We zetten soep voor hun deur die ze niet hoeven op te eten. Maar ze moeten wel weten dat we aan ze denken en dat we voor ze zorgen als dat nodig blijkt te zijn. Zo denk ik; dat is het landschap dat in mij leeft. Onze planeet is een grote beweging van mensen, en samenleven is een spel van dynamiek, van ontmoeting, van afscheid, van afstoting, van aanraking. We hebben elkaar nodig. Eigenlijk is het heel simpel, maar we gunnen elkaar de ruimte niet. Omdat we leven in een systeem dat niet vóór maar tégen ons is. Hoe kan er werkeloosheid bestaan in een wereld waar nog zo veel te doen is? Of is de wereld af? Ik dacht ‘t niet.

Er is nog zo ongelooflijk veel onaf en tegelijkertijd zijn er gigantisch veel mensen die niets te doen hebben. Organiseer het anders. Maak de mensen nuttig, zorg dat ze zich gewaardeerd voelen. Ook werkeloosheid is een wrede vorm van buitensluiting.”

Woedend kind

“Er zat een grote woede in mij. Mijn moeder vertelde me dat ik als baby letterlijk de haren uit mijn hoofd trok. Als een verwilderd dier heb ik gebruld. Ik ben met een gitzwart nat kledderhoofd op aarde geworpen, keek met één oog in de rondte en wist meteen luid en helder: *fucking hell*, verkeerde planeet. Op school was ik het kind dat altijd de klas werd uitgestuurd. ‘Ga weg, kind!’ Die woede is geweken; het voelt nu heel puur. Het is omgebogen in een positieve energie. Het is mijn werklust, de zachte beweging die ik door al mijn werk heen zie bovendrijven. Ik verbind mensen. Met anderen, met zichzelf, met mij. Ik kom er steeds meer achter dat het publiek zich vrij eenvoudig laat openen als je bij elkaar op bezoek gaat, bij andere mensen in huis komt. Ieder mens heeft van binnen een ruimte, een soort echokamer. Het is de plek waar we reageren op de ander. Maar we luisteren er te weinig naar. Bij de voorstellingen die ik maak, probeer ik mijn publiek in die plek te krijgen. Op dat moment komt er een enorme ontspanning los. Een oervorm van ons mens-zijn. We bestaan bij de gratie van de ander. ‘Ik wil jou leren kennen, voorbij de verschillen ben je mijn gelijke.’ Voor onze groei zijn we afhankelijk van elkaar, dat is zo helder als glas. We moeten onszelf spiegelen om te kunnen ontwikkelen. Dat moeten we leren. Elke ochtend word ik wakker met het enthousiasme van een kind en met de overtuiging dat het vandaag wél gaat lukken. Dat

‘We hebben elkaar nodig maar gunnen elkaar de ruimte niet’

we de wereld gemakkelijk beter kunnen organiseren, en dat alle problemen gebaseerd zijn op een misverstand dat zich eenvoudig op laat lossen. In mijn voorstellingen lukt het soms. Steeds vaker, lijkt het.”

Alles begint bij begrip

“In 1998 kwamen vier jonge Marokkaanse vrouwen op mijn pad. Ik ontdekte hoe verscheurd ze werden door hun loyaliteit. Met één been stonden ze in de moderne Nederlandse samenleving, met het andere in de traditionele moslimcultuur. Mij fascineerde dat enorm. Ik ging met ze mee naar een vrouwenavond, naar een henna-avond, naar de imam die me wilde spreken; ik dompelde me volledig onder in hun manier van leven. Mijn vrienden zagen mij nog maar zelden, naar verjaardagen ging ik niet meer, premières liet ik schieten. Ik had een compleet nieuwe wereld binnen mijn wereld ontdekt. Een wereld die er allang was, maar die ik nooit eerder had gezien. Als je over straat loopt, zien je ogen de dingen die je kent, de rest blijft buiten beeld. We hebben daar samen een voorstelling over gemaakt, *Vijf op je ogen*. Hoe verhouden we ons tot elkaar, wat kunnen we leren van elkaar en hoe herkennen we elkaar als gelijken? Ik hoor vaak zeggen dat de multiculturele samenleving mislukt is. Daar begrijp ik niets van, voor mij is dat een lege zin. Ik weet werkelijk niet hoe ik die ►

Snacktip voor de middagdip

“Een rode paprika als een appel eten.”

Vroeger verliefd op

“De melkboer. Ik ging elke middagpauze mee op de kar, lege flessen bij de voordeur weghalen en volle flessen plaatsen.”

Ergernis op straat

“Een tram die doorrijdt bij de halte.”

Favoriete oneliner

“Tot men zich werkelijk inzet, is er aarzeling. In durft licht genialiteit, kracht en magie besloten. Van Wolfgang von Goethe.”

Leermeester

“Het openbare leven.”

Had zelf willen maken

“Bliksem, vuurwerk en dauwdruppels.”

Altijd op zak

“Lippenstift.”

Zwak punt

“Het Volledigheids-syndroom. Dit woord is uitgevonden door Wim T. Schippers.”

Sterk punt

“Elke dag wakker worden als een kind van 6.”

moet invullen. Hoe kan dat mislukken? We zijn hier met zijn allen. Om samen te kunnen leven moeten we niet verwachten dat de ander eerst moet worden als wij, voordat we hem of haar herkennen. Voor de meeste mensen is breed denken niet makkelijk; we denken krap, ook al ervaren we dat zelf niet zo. Er is verbeelding en een zekere mentale ruimte nodig om een samenleving soepel te laten draaien. Alles begint bij begrip.”

Verbodsborden & prikkeldraad

“Mijn werk ontstaat uit het idee om het publiek, ieder mens bij de hand te nemen en over dezelfde drempel te laten stappen als waar ik tijdens m'n tochten door het land overheen ben gestapt. Ik wil de ontmoeting organiseren met iemand waarvan hij of zij denkt: dat ben ik helemaal niet. Ik ben ervan overtuigd dat ieder mens op zeker moment denkt: maar natuurlijk, dit ben ik óók. Voor mij staat dat als een paal boven water. Ik probeer de ruimte op te rekken. Mensen zitten opgesloten in een krappere kamer dan ze denken en projecteren hun eigen ongeluk en verdriet op de wereld om hen heen. Daar kan ik regelmatig om janken. Ik snap vaak niet waar mensen hun leven mee willen invullen als ze dat niet proberen. Waar is het leven voor, als je al die mensen die op diezelfde planeet wonen als jij zo ver mogelijk van je vandaan wilt houden? Waar komt die behoefte tot afzondering vandaan die zo'n eenzame, schrale wereld creëert? Overal hekken zetten, verbodsborden en prikkeldraad. Dat vind ik een vreemde behoefte. Ik wil leren respecteren dat er mensen gelukkig worden van prikkeldraad maar begrijpen doe ik het niet. En het is mijn koppige eigenwijsheid en mijn ongeduld dat ik denk dat ik die mensen veranderen kan. Laat mij heel even die knipschaar nemen

om je te laten zien hoe een wereld zonder prikkeldraad eruitziet. En als je het dan nóg niet met me eens bent, span ik het met alle liefde opnieuw voor je. Maar géef me die kans. Vaak voer ik dat gesprek in mijn hoofd – eigenlijk een vrolijk gesprek, met een denkbeeldig iemand die juist de hele dag grenzen stelt. Dan spreek ik ferm tegen mezelf: ‘Roosen, nou moet je even heel helder zijn: met dezelfde energie waarmee jij het prikkeldraad weg wil halen, wil deze man of vrouw het spànnen. Met dezelfde passie, dezelfde overtuigingskracht, hetzelfde ongeduld en dezelfde eigenwijsheid als jij!’ Dan visualiseer ik die ander tegenover mij, die met precies dezelfde passie als die van mij aan mij uitlegt: ‘Adelheid, geloof me, er is maar één oplossing: prikkeldraad!’ Meestal moet ik lachen om dat beeld, twee verhitte koppen die op luide toon de voor- en nadelen van prikkeldraad aan elkaars dovemansoren proberen uit te leggen. Maar het blijft voor mij een raadsel. Waarom wil iemand de hele dag het nieuws volgen om te weten waar de dingen misgaan maar niet meehelpen daar waar je kan? Waar komt die vreemde behoefte vandaan? Om na elke aanslag een woedende *tweet* de wereld in te sturen en daarna tevreden de telefoon dicht te klappen om een biertje te bestellen en te proosten op de slechte afloop.”

Geluk zit vanbinnen

“We maken nu een voorstelling in Amsterdam-Noord. Die wijk is momenteel ‘de wereld’ voor mij. En als je héél gedetailleerd naar zo’n wijk kijkt, zie je zo veel schoonheid. Ik werk daar bijvoorbeeld samen met Sergino, een jongerenwerker. Hij is goud waard. Elke dag zit hij tussen wat de samenleving voor het gemak ‘enkelbandjes’ noemt. Een enorme klus. Hij wil de jongens een kans geven, dus ►

**‘Deze meneer
kan de quickstep
tussen de
geparkeerde
auto’s door. Hoe
mooi is dát!’**

1958 Wordt geboren tussen Teteringen en Ulft

1982 Speelt bij close harmony-cabaret *Purper*

1986 Maakt VARA's *Nachtshow*

1987 Is docent aan de Amsterdamse Toneelschool & Kleinkunstacademie

1997 Wint een Gouden Kalf voor haar rol in *Broos*

1998 Schrijft en regisseert toneelstuk *Viif op je ogen*

2000 Maakt haar regie-debuut met *De suite*

2001 Speelt *De Vagina Monologen*

2003 Schrijft en regisseert het toneelstuk *Gesluierde monologen*

2005 Wordt artistiek leider van theatergroep Zina

2006 Schrijft en regisseert het toneelstuk *IS.MAN*

2009 Wint de Amsterdam-prijs voor de Kunst

2011 Maakt documentaire *Mam* over haar moeder met Alzheimer

2012 Wint de Proscenium-prijs voor haar oeuvre en maakt haar eerste *WijkSafari* in Slotermeer

2015 Wint de Van Praag-prijs van het Humanistisch Verbond en de Lodén Leeuw als meest irritante BN'er in een reclamespot

2017 Werkt aan *WijkSafari* maakt *School*

Adelheid heeft een relatie met acteur/regisseur Titus Muizelaar.

in de voorstelling rijden ze gedurende vier uur het publiek rond op hun scooters. Op die manier functioneren ze binnen onze wereld – die nogal anders is dan waar ze zich normaal in begeven. Maar het werkt, het onderlinge respect groeit. Elke dag hebben we voor de voorstelling een kort overleg bij het buurthuisgebouw, een oud krot dat nog geen twee stuivers waard is op een plein dat eigenlijk een parkeerplaats is, waar een paar uitgewoonde flats en een paar zieke iepen omheen staan. Maar al na een paar weken werd die plek ons thuis. De zon schijnt; we zitten daar met onze billen op het grijze asfalt te overleggen en dan denk ik: dit is het paradijs. Terwijl als ik er een foto van maak, iedereen zal denken dat ik in de hel ben beland. Maar de magie zit in de mensen, niet in die oude flats met die oude bomen. We eten onze boterhammen op de stoep, zitten op gelijke hoogte met de uitlaten van de auto's. De honden worden er uitgelaten maar ik kan er niets aan doen: mijn hart barst open als ik daar zit. Ik ben hier, daar waar ik wil zijn. Ik zit hier te leven, heerlijk! Geluk zit in de mensen, niet in de materie. Het zit allemaal van binnen."

Dansen tot je sterft

"Ik ben nu 58, en ik begin zowel geestelijk als fysiek geïnteresseerd te raken in de ouderdom. Veel oudere mensen zijn eenzaam. Ik zit te broeden op een plan: we moeten met zijn allen in een stad als Amsterdam toch heel makkelijk kunnen dansen? Je zet ergens muziek aan en iedereen wil wel een dansje wagen. 'Kijk eens, deze meneer kan de quickstep tussen de geparkeerde auto's door, hoe mooi is dát!' Mij gaat het er niet om hoe goed iemand kan dansen. Termen van succes, daar gaat het niet over, hij kan de quickstep. *Let's fucking do the quickstep met zijn tachtigen!*

Maar dan moet je bij de gemeente een vergunning aanvragen, in zo'n wereld leven we. Want wie is verantwoordelijk als zo'n oudje een been breekt? Terwijl ik denk: onze 80-jarige had zijn been ook thuis kunnen breken – maar dan alleen. Het gaat erom dat je leeft, dat je danst tot de dag dat je sterft."

Buitenaardse intelligentie

"Geen mens zou eenzaam moeten sterven. Als je halverwege het zebrapad struikelt en valt, zou iemand van de overkant je in een omhelzing moeten opvangen om je teder naar het einde te begeleiden. Ieder mens die je tegenkomt, kan de laatste zijn die je ontmoet. Die moet je positief tegemoet treden. Dat is voor mij een ideaal leefklimaat. In de voorstellingen die ik maak ben ik eigenlijk altijd op zoek naar die omgeving. Ik creëer elke keer weer een wereld waarin ik zou willen wonen. Een plek waar mensen leren leven en sterven. De openbare ruimte is toch bij uitstek de ruimte voor ons gedeeld bestaan? Onze levens zijn overgereguleerd geraakt. Ik heb geen idee wat er na onze dood met ons gebeurt. Een vaste aanname daarover vind ik saai. Het is juist leuk om alles na elkaar te bedenken, of door elkaar heen. Als er iets als een 'weten' bestaat, of wat we god noemen, dan lijkt het mij bijzonder om dat eens te ontmoeten. Dat zou ik niet graag missen. Dat geldt ook voor een invasie van iets buitenaards. Ik geloof niet in letterlijke wezens maar wel in aanwezige intelligentie. Stel dat er ooit intelligent leven vanuit de ruimte naar onze planeet komt, dan zou het geweldig zijn als dat tijdens mijn leven gebeurt. Ik hoop dat als die ladder van dat ruimteschip naar beneden wordt gelaten, zoals dat altijd in films gebeurt, ik in de buurt ben. Dat zou ik voor geen goud willen missen." ■

**‘Laat mij een
knipschaar
nemen om
je te laten
zien hoe een
wereld zonder
prikkelraad
eruit ziet’**

